

PROGRAMA FESTA MAJOR 2000: EL PATRIMONI HISTÒRIC DE SANTA COLOMA DE FARNERS

Per Patrimoni Històric s'acostuma entendre, popularment, una sèrie d'edificis i construccions antics que, per sort, han arribat fins nosaltres amb més o menys bon estat de conservació i que, amb el temps, amb la sensibilització popular, amb les pressions i amb la bona voluntat, s'han aconseguit restaurar i preservar. Acostumen ser edificis religiosos, -convents, monestirs, esglésies, ermites-, o bé edificis civils- castells, palaus, cases senyorials-. Tot plegat ens dóna una sensació d'herois: hem preservat per al futur les restes del passat. Hem posat teulat nou, hem arrebossat els murs, hem netejat els voltants....Malauradament ens oblidem que en aquests edificis no hi fem res o quasi res. Els hem conservat, que ja és molt, hi fem un aplec a l'any, alguns esmaperduts hi van sovint tot fent esport o una arrossada i prou. És clar que a Santa Coloma, la majoria d'aquestes joies les tenim lluny del poble i no ens permeten fer-hi gaires concerts, exposicions, simposis, conferències.....I això fa pensar: perquè a Santa Coloma les grans joies del patrimoni les tenim fóra del poble? Perquè dins el poble no podem ensenyar i fruit d'esglésies romàniques o gòtiques, places porxades, carrers artesanals, palaus senyorials com La Bisbal, Ripoll o Banyoles, per posar només tres exemples de capitals comarcals? Aquesta és la primera reflexió: Farners, Sant Pere Cercada, Sant Iscle i Santa Victòria de Sauleda, Sant Salvi, Sant Marçal, la primera fornada clàssica del patrimoni històric colomenc, resten fóra del nucli urbà. Només l'església parroquial, amb el seu guirigai de teulats, estils, capelles....roman portes endins. Dues o tres possibles explicacions sorgeixen: en primer lloc, a l'edat mitjana Santa Coloma era un petit nucli urbà superat per l'enorme quantitat de masies que l'envoltaven. Era un poble molt més petit i amb menys habitants que Riudarenes o Sils. La seva insignificància urbana podria explicar la inexistència dels clàssics suara mencionats. En contrapartida, la riquesa i preponderància del camp explicaria l'existència de les joies arquitectòniques i també dels ara inexistents castells de l'Alou i del Sant Esperit. Una altra: els fets del mes de maig de 1640, amb la crema de la majoria de cases del nucli urbà, a més de les masies, podria explicar també la inexistència de restes medievals en el nucli urbà, suposant que n'hi haguessin. Una tercera raó, comprovada a altres pobles: la riquesa en un moment donat del poble, portà a l'enderrocament dels habitatges i estructures antigues i la seva substitució per edificis moderns. Aquesta teoria es sustentaria en la

riquesa i creixement que Santa Coloma assolí entre 1750 i 1850, quan es convertí en el referent comarcal.

Sigui quina sigui la raó o la barreja de les tres, el patrimoni clàssic l'hem d'ensenyar fora del poble, amb la consegüent tristesa dels que viuen a la plaça que es pensen que allà hi ha el centre del món. No cal ara tornar a explicar les característiques artístiques del patrimoni clàssic colomenc, prou conegudes per tothom. Però m'agradaria anar més lluny quan parlem de Patrimoni i entendre'l no només com a edificis antics i bonics, sinó com a qualsevol resta del present que ens permeti conèixer el passat, sigui més o menys important artísticament, sigui propietat pública, privada, religiosa i sense cap interès de catalogar-la oficialment. Simplement, el que hi ha en aquests moments, sense ni tan sols fer un plany pel que hem perdut. És amb aquesta perspectiva que us invito a passejar, ara sí, pel poble i observar edificis, façanes, torres que no sortiran mai en una Enciclopèdia de l'Art, però sí que ens poden ajudar a entendre com vivien (o sigui com pensaven, quins gustos tenien) i com treballaven els nostres avantpassats. Així, Patrimoni són els diversos jaciments arqueològics encara per explorar: voltants de Sant Marçal (400.000-35.000), Sant Pere Cercada (90.000-33.000 aC), el conjunt cavernícola de Farners (2200-50aC), o la sitja romana trobada prop l'Eix Transversal (s IIaC-s IdC)

Ja en èpoques més recents, l'element més antic que vull destacar del Patrimoni Històric és una premsa descoberta l'any passat en una casa del Carrer Verge Maria. És del segle XVII-XVIII, es troba en bon estat de conservació i quan es faci un Museu en el poble, la podrem veure detingudament. Mentrestant, passem: en el Carrer del Prat, hi ha una sèrie de llindes de cases del segle XVIII que mostren l'esperit religiós dels propietaris, totes amb un símbol al·legòric a Déu o Jesucrist. Anys més tard encara continuava la devoció cristiana i el 1846 es va instal·lar en el Carrer Verge Maria 11, una fornícula amb la imatge de la Verge. No serà fins a finals del segle XIX i principis del XX que els colomencs produiran diverses obres dignes d'interès, entre les quals destaco la façana i bar de la Llar de Jubilats, amb un clar estil modernista, construït l'any 1903 per albergar la societat Cercle Cultural Colomenc.. Altres propietaris imitaren l'estil i avui encara es conserven diverses façanes modernistes en el C/Major, C/Raval i C/ Pare Rodés. D'un estil ja més noucentista tenim la casa Bofill, de principis del segle XX, actual Caixa de Pensions, obra de l'arquitecte barceloní Bassegoda: finestres, enreixats, balconades, torre amb rajoles de ceràmica són un clar exponent de la riquesa de la burgesia local. També d'aquesta època, us ho recomano, el

petit jardí de Can Gallart: el seu banc empedrat de 1909, la cova “grutesca” amb seients interiors i la magnífica reixa de ferro del 1881, mostren clarament el concepte d’oci relaxat de la pagesia benestant..

Formen part del patrimoni i de la nostra mirada actual, les torres de les cases, diguem-ne senyoriales: unes torres quadrades, que s’aixequen altívoles per sobre els teulats sense cap més finalitat que donà prestància a l’edifici i que trobem en el C/ Sant Sebastià, 24; en el C/ Jacint Verdaguer 24; a Can Gallart; a l’antiga caserna de la Guàrdia Civil (C/Camprodon) i als afores com a can Massaguer de Vallors,; can Toni Mola de Castanyet o can Boix de Cladells. A nivell més popular, destacar algunes de les cases que encara conserven l’ampla entrada i l’alta porta amb arc rebaixat de la segona meitat del segle XIX,(eixample noucentista: Carrers Firal, Girona, Rosa, Malva, Clavell)

A la Plaça, si deixem de banda l’església parroquial, cap més edifici es mereix la nostra mirada. Només dues porxades, possiblement restes medievals que arribaven fins l’actual can Net (el carrer Major restava tancat a la plaça a la qual s’hi entrava pel carrer Verge Maria), queden en peu. Les Mesures actuals , horripilant obra de la dècada dels cinquanta, substitueixen unes de més antigues de fusta i ferro que avui dia atraurien visitants. Una joia a explorar : el Torrent Merder, soterrat, ens ha de servir per analitzar els sistemes de construcció dels desaigües en èpoques passades. I de cap a l’altra plaça, la de Sant Sebastià: la farola i la font, obra de finals del segle passat, és una meravella que s’ha sabut conservar i arranjar.

L’any 1920 es va construir l’escola Sant Salvador d’Horta. Aquests dies professors, pare si alumnes en celebren el vuitantenari amb una pila d’actes i la presentació d’un llibre. Malgrat les diverses i nefastes ampliacions que ha sofert, conserva el seu estil original, amb la rotonda en el xamfrà, amplis passadissos i unes voltes catalanes en els fonaments que han fet la delícia dels pocs paletes i mestres que les han aconseguit veure aprofitant unes obres fetes fa vint anys . Tot el desnivell entre el Passeig de Sant Salvador i la planta baixa de l’escola és una simfonia de voltes i sistemes de construcció artesanals dels encara anomenats “mestres de cases”. I dels mateixos anys és la versió definitiva del Balneari Termes Orion, un clàssic en el món termal català: frontispici, columnates, vestíbul, ascensor, parc...

Però també hauria de formar part del Patrimoni l’obra de rajoleria, vermell rabíós que el temps ha anat polint i suavitzant. Formes de construir i edificar, personals, individualitzades i amb funcions molt concretes: la façana de ca l’Aragó, en el C/ J.

Verdaguer, 26 obra de l'arquitecte gironí Massó; la xemeneia de l'antiga farinera i després fàbrica de llum propera a Can Moner; la xemeneia de la fàbrica del Pont d'en Manyà; la torre de l'aigua de Can Simon; les barraques de les antigues mines d'aigua, com la que es conserva a la rotonda de la Plaça Salvador Espriu, o les barraques de les vinyes com la que hi ha davant El Frigolet, molt ben amagada per les bardisses. Dins el poble, us recomano la façana del C/ de Dalt,3; la façana i porta del C/ Violeta 62 o bé tot el mur i finestram del final del Passatge Miró. No és artístic, però ens transporta al món dels nostres avis i besavis.

D'una època més recent tenim les Cases Barates. En la dècada de 1950 es va construir un grup de cases protegides: unes, les més senzilles, en el C/ Torrent , petites, alineades, adossades, amb el seu petit hortet darrera. Les altres, més espaioses, en els carrers laterals, amb les seves arcades i jardins, són tot un exemple de la classe mitja-baixa que començava a refer-se dels desastres de la guerra i la postguerra.

Res més ens ofereix el nucli urbà perquè no és encara el moment de considerar patrimoni històric les urbanitzacions dels anys setanta ni els xalets ni blocs de pisos, tot i que en un treball més ampli hauríem de començar a pensar-hi. Només dir que de la caseta i l'hortet s'ha passat a la casa i el garatge. Haurem de sortir del poble per gaudir més encara. És patrimoni, o sigui, insisteixo, ens ensenya quelcom del passat, el pou de glaç de can Paradedà, en el Riudesplet, prop i darrera de les serres d'en Martorell: es conserva en perfectes condicions i només caldria desbrossar per oferir-lo a la curiositat pública. I són patrimoni històric determinades parts de les masies: la font coberta amb seients del 1692 i l'enorme pallissa del segle XIX de la casa pairal de can Massaneda; el finestral gòtic de can Castanyer o la porta adovellada de can Llorell. Si deixem Vallors i anem al veïnat de Vall, visiteu ca l'Animer (can Carós del Rech) amb finestrals gòtics, porta adovellada i rellotge de sol; el conjunt de ca la Xifra, actual Escola Forestal; la pallisa de can Oliveras, ja dins una urbanització del poble. Més lluny, el conjunt pairal de l'Albó a Castanyet amb capella inclosa, com també s'hi troba ,i bonica, a ca l'Huix, avui dia casa rural. O bé el molí del Bagis, encara en prou bon estat per aprendre'n el funcionament primitiu.

Patrimoni històric. M'he limitat als edificis. Però tothom té patrimoni històric a casa seva: papers antics, fotos polsoses, eines dels oficis dels avis, estris diversos, puntes de coixí, roba de llit, rancis llibres de col·legi....Tingueu-ne cura. Com diu un historiador amic meu, de marits i mullers en trobareu a pilons per canviar-los quan vulgueu, però de documents antics n'hi ha pocs i si es perden no es poden tornar a crear.

FOTOS I PEUS DE FOTOS.-

- 1) Sant Pere Cercada: església de l'antic monestir edificat el segle XIII, amb planta de creu llatina, tres absis, cimbori, façana amb campanar de dos ulls i portalada amb arcs i capitells
- 2) Sant Iscle i Santa Victòria de Sauleda: ermita del segle XI amb nau rectangular i absis semicircular
- 3) Sant Miquel de Cladells: església del segle XII amb nau trapezial, absis semicircular i campanar de planta quadrada
- 4) Mas Carós del Rech (Veïnat de Vall)
- 5) Fornícula amb la verge Maria al carrer del mateix nom
- 6) Torre de l'aigua a Can Simon (Veïnat de Vall)
- 7) Glorieta modernista al C/ Sant Sebastià 4, visible des del Passatge Miró
- 8) Detall de la façana de Ca l'Aragó al C/ J. Verdaguer
- 9) Detall del balcó de Cal Fabricant, al C/ Pare Rodés
- 10) Xemeneia de l'antiga farinera (Veïnat de Vall)
- 11) Característica torre de l'edifici de La Caixa